

LIBRIS

We know
books

MARK GREIF

OPUNE-TE LA ORICE!
Despre timpuri nesincere

Traducere și note de Emilia Faur

Alexandria
Publishing House

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
---------------	---

I

ÎMPOTRIVA EXERCITIILOR FIZICE	13
DUPĂ-AMIAZA	
COPILOR SEXUALIZAȚI	35
DESPRE MÂNCARE.....	71
OCTO-MAMA ȘI PIAȚA DE BEBELUȘI.....	105

II

CONCEPTUL DE EXPERIENȚĂ	
(SENSUL VIEȚII, PARTEA I)	141

III

RADIOHEAD SAU FILOSOFIA	
EPOCHI POP.....	173
PUNK: DUREREA POTRIVITĂ	205
ÎNVĂȚÂND SĂ FAC RAP	237

IV

LEGISLAȚIE BAZATĂ PE INSTINCT	
SAU REDISTRIBUȚIE	
(SENSUL VIEȚII, PARTEA A II-A)	287

V

REALITATEA TELEVIZIUNII REALITY	303
WETUBE.....	343
CE A FOST „HIPSTERUL”?	361

VI

O IDEOLOGIE ANAESTETICĂ (SENSUL VIEȚII, PARTEA A III-A)	383
--	-----

VII

MOGADISHU, BAGDAD, TROIA SAU EROI FĂRĂ RĂZBOI.....	417
A VEDEA PRIN POLIȚIE.....	455

VIII

PARCUL DE RULOTE THOREAU. SEMNIFICAȚIA VIEȚII, PARTEA A IV-A.....	483
SURSA TEXTELOR.....	501
DESPRE AUTOR	507

ÎMPOTRIVA EXERCIȚIILOR FIZICE

Dacă „Colonia penitenciară” ar fi fost scrisă azi, Kafka n-ar fi putut vorbi decât de o mașină de exerciții fizice. În loc să tatueze sentința pe victimele sale, mașina ar înscrie linii de numere: atâtea calorii, atâtea mile, atâtea wați, atâtea ture.

Exercițiul fizic modern te face conștient de mașina care acționează înlăuntrul tău. Nimic nu te face să crezi că nutrim o nostalgie pentru munca în fabrică așa cum o face o sală modernă de fitness. Brațul presei nu ne mai poruncește să muncim. Dar odată cu sala importăm în timpul nostru liber vestigii ale echipamentului industrial de odinioară. Părăsim biroul și ne punem banda transportoare sub picioare și fugim de parcă am fi urmăriți de diavoli. Ne cedăm de bună voie picioarele calandrului și ne punem brațele înțepenite la presă.

Este esențial că mașinile sunt simple. Planuri înclinate, pini, pârgarii, scripeți, încuietori, vincii, angrenaje și cremaliere, și curelele aparatelor de aerobic și de fitness Nautilus ne pun la dispoziție etapele timpurii ale pro-

gresului tehnic – în miniatură. Părțile lor componente ne par evidente și inteligibile pentru uz, nu periculoase. Deplasate, neutralizate, ele sunt urme ale unei necesități care nu mai trebuie tratată cu chibzuință sau ingeniozitate.

Odinioară, fermierul folosea un scripete, un cablu și o ștangă pentru a-și ridica grinda acoperișului; tu folosești acum aceleași mijloace pentru a-ți lucra mușchii dorsali. Astăzi, când presupunem că creierul nostru sunt computere, imaginea unui om-mașină, fie el al lui Descartes sau La Mettrie, are un aer vechi și venerabil, ca un poster îngălbenit pe peretele infirmeriei. Presiunea arterială este hidraulică, puterea este mecanică, nutriția este combustie, membrele sunt pârghii, articulațiile sunt biele.

Lumea exercițiilor fizice nu face nicio declarație conceptuală notabilă, nu afirmă că suntem bărbați și femei mecanici. Eram deja asta, cel puțin din punctul de vedere al științei. Mai degrabă exprimă o voință a fiecărui individ în parte de a descoperi și regla în propriul corp procesul de asemănare cu mașina.

Și ne ducem la această muncă grea fără a aștepta o răsplată imediată – alta decât aceea de a avea libertatea de a o face. Tocmai acest fel de libertate poate fi suficient. Aparatele de exerciții fizice îți oferă o formă de stăpânire superioară, aceea de a-ți supune corpul experimentelor. Ne ascundem motivele pentru care ne-am angajat la o astfel de trudă și îi substituim, fără niciun gând, o nouă

necesitate. Nimeni nu se întreabă dacă vrem sau nu să ne târâm viețile peste prag, în regatul exercițiilor fizice.

Exercițiul fizic nu este o alegere. Ne parvine ca un emisar venit din ținutul proceselor biologice. Cade sub jurisdicția obligațiilor vieții înseși, pe care doar cel autodistructiv le poate neglija. Se presupune că viitorul nostru controversat va depinde de ingineria genetică, radiografierea creierului, neuroștiință, fascicule laser. Despre astfel de lucruri avem dezbatere publică zgomotoasă, sterile – în timp ce schimbările istorice reale se petrec pe covorașul de vinil al sălii, în sunetul unui volant și a unui clichet în plan înclinat.

La sală observi cum oamenii se angajază într-un proces biologic elementar de autoreglare. Toate activitățile înrudite acestora se găsesc în sfera privată. O întrebare ar fi, atunci, de ce exercițiile nu rămân private. Ar fi putut rămâne în spațiul casnic cu celelalte procese asemănătoare: mâncatul, dormitul, defecarea, dereticarea, îngrijirea corporală și masturbarea.

Tu, cel care mergi la sală, ce vezi în oglinda de pe perete ce te reflectă? Faci grimasele asociate durerii, lacrimilor, orgasmului, genului de efort care i-ar aduce de îndată pe ceilalți într-ajutor. Dar nu îți ascunzi fața. Gemi ca-n chinurile facerii. Repeti munci silnice, parc-ai freca podele. Gâfâi și strigi și te căznești. Apari în costume Lycra strâmte și totuși inofensive. Aceste veșminte dezvăluie privirii celorlalți forma genitalelor și sânii striviți și bandajați, fără a mărturisi tentația sexuală.

Deși avem cuvântul „gymnasium” de la greci, sala noastră modernă nu este în spiritul lor. În instituția antică, atletismul era public și combativ. Consta în antrenarea băieților pentru competiții publice. Gymnasiumul era mai aproape de ceea ce cunoaștem astăzi ca sală de box, cu diferența că era de asemenea locul unde bărbații adulți se adunau să admire cei mai frumoși băieți și, în manieră ateniană, să-i cultive sexual. Era locul prin excelență al promovării educației sistematice a tinerilor, în care adulții se angajau în discuții relaxate, modelând sociabilitatea intelectuală (separată de cea fățiș politică) care este originea filosofiei occidentale. Socrate își petrecea majoritatea timpului în gimnazii. Aristotel și-a început școala filosofică în alea acoperită a unui gymnasium.

Metodele socratică și peripatetică ar avea puțin ecou în sala modernă. Ceea ce noi modernii facem acolo ține de intimitatea mută. Grecii își desfășurau activitățile genuin private într-un loc anume destinat acestora, *oikos*, gospodăria. De gospodărie țineau toate actele și activitățile care susțineau simpla viață biologică. Aceasta includea munca de a menține o locuință și un corp, agricultura și hrănirea, nașterea și creșterea copiilor. Hannah Arendt a interpretat această fermă distincție grecească, cea dintre gospodărie și lume publică, ca simbol al unui adevăr general valabil: că este necesar să ții actele care întrețin viața nudă departe de privirile celorlalți. O sferă ascunsă, departe de judecata altora, constituie funda-

mentul pentru o persoană publică – cineva suficient de sigur în intimitatea sa încât să-și asume riscurile drastice ale vieții publice, să gândească, să se pronunțe împotriva voinței altora, să aleagă în cea mai deplină independență. În intimitate, singur cu propria-i familie, necesitatea dominantă și apetiturile mute pot fi satisfăcute în năzuința fără gânduri de a sta în viață.

Sala noastră ar putea fi numită mai degrabă „club de sănătate”, cu diferența că nu este un club pentru întâlniri de la egal la egal ale membrilor. Este spațiul atomizat în care cineva face lucruri înainte private sub privirea celorlalți, în solitudinea izolată a unui corp care se comportă ca și cum ar fi încă în spațiul privat. Probăm aceste contorsiuni pentru a desface și reface un sine privat; și dacă ceilalți privitori nu au dreptul să judece, o adunătură imaginară – „altul” – îl are. Exercițiile moderne de la sală mută biologia în compania nonsocială a necunoscuților. Ar trebui să coexiști, dar să nu privești îndeaproape, să ștergi metalul ghidonului și cauciucul covorașelor de parcă n-ai fi lăsat nicio urmă. Ca și în lift, ți se cere să privești înainte.

Este ca o pedeapsă pentru eliberarea noastră. Cele mai extenuante forme de necesitate, lupta pentru mâncare, împotriva bolii, întotdeauna mijlocite de munci grele, au fost depășite. Ar fi fost naiv, poate, să credem că noua libertate umană ne-ar împinge spre o societate a aspirațiilor publice, ca Atena lui Pericle sau a simplei desfătări, ca în Eden. Dar adevărata răsplată a unei so-

cietăți care alege să facă din libertățile private și loisir substanța sa principală a fost cu mult mai neașteptată. Această răsplată este un set de forme ale autoreglării corporale care au târât ultimele vestigii ale vieții biologice la lumină, ca atracție publică.

Singurele piese de echipament cu adevărat esențiale în exercițiile fizice moderne sunt numerele. În sală sau pe banda de alergat, calculul rudimentar este tehnologia fundamentală. Așa cum sunt numărate greutatea pe care le ridică cineva, tot așa sunt contabilizate distanțele alergate, cât timp s-a exersat, creșterea ritmului cardiac.

Pentru a afla dacă o activitate este exercițiu fizic modern ajunge să-ți pui întrebarea simplă dacă ar avea vreun rost să fie făcută fără a o număra sau măsura. (În sport, numerele sunt folosite în mod diferit; acolo, scorurile sunt o modalitate de a înregistra competiția în cadrul unei întâlniri sociale.) Formele de exerciții fizice care se dispensează de echipament mecanic, așa cum o face alergatul, nu se pot dispensa de asta.

În exercițiul fizic ne formăm o idee despre propriul corp ca o colecție de numere reprezentând capacități. Un alt loc unde numerele unui individ mai dobândesc un astfel de statut de talisman este cabinetul doctorului. Există un fel de similitudine între toate locurile unde se fac exerciții fizice și cele unde oamenii sunt testați pentru boli, trec prin reparații și mor. În biroul doctorului, laboratorul de analize de sânge și spital, ești la mila experților în numărat. Un tehnician de laborator în halat

alb ia o mostră de sânge. O asistentă strânge un garou de brațul tău, te conectează la un EKG, îți măsoară înălțimea și greutatea – nu c-ai vrea tu asta. Te recompensează cu obișnuitele numere pentru presiunea arterială, indicele de grăsime al corpului, înălțime și greutate. Mapa cu numerele tale este dată mai departe. În sfârșit, doctorul se așează: un mecanic în roba albă a unui înger, și la fel de arogant ca un șef. În limbaj de specialitate, sporindu-ți oroarea și angoasa, s-ar putea să afli numerele pentru colesterol (două tipuri), leucocite, fier, imunitate, din analiza de urină și așa mai departe. Nici nu prea e nevoie să-ți amintească că aceste numere sunt corelate cu șansele tale de supraviețuire.

Oare cum am dobândit curajul de a exista ca un set de numere? Întorcându-te la sală sau pe pistă obții libertatea surescitantă de a te număra. Și ce eliberator poate fi! Aici sunt numere pe care le poți schimba. Transformi exercițiile în probe, acționând asupra materiei care ți-e la îndemână, armura exterioară a grăsimii și-a mușchilor tăi. Ești asigurat că și aceste numere, nu doar dărele negre din fișele doctorului, vor corespunde expectanței tale de viață. Cu determinare și suficientă disciplină, adică supunându-te de-a-ntregul unei reguli, o să fii schimbat.

Sala se aseamănă unui spital de voluntari. Membrii personalului sunt și pacienți. Unele aparate te pun într-o tracțiune din care poți evada. Altele te scot de pe ventilator, semnalându-ți că poți și singur să îți umfli plămâni și să-ți urmărești ritmul cardiac pe ecran. Susținută

chiar de o dragoste crescândă pentru durerile tale, această autotestare devine o a doua natură. Această ciudată colecție de numere care ești devine un aspect al libertății tale, uneori cel mai important, preocupându-te mai mult chiar decât gândurile sau visurile tale. Descoperi ce fel de numere mari poți să devii și cât de nemuritor. Pentru că tu, pariorule, vei trăi veșnic. Te menții – etern.

Justificarea pentru responsabilitatea integrală de a face exerciții este sănătatea. Prin extensie, obiceiul de a număra din exercițiul fizic, conferă un caracter economic precis sănătății. Determină numărul anticipat de zile și ore ale vieții noastre.

Astăzi chiar putem trăi mult mai mult timp. Mijloacele de prezervare sunt sigure și ieftine. Graba de a-ți trăi viața muritoare se diminuează. Tentația de prezerare perpetuă crește. Păstrăm cadavrul viu într-o stare optimă, nu pentru a face ceva cu el, ci pentru propriile-i sentimente binefăcătoare: de condiție fizică eternă, încredere și siguranță. Depunem avari tot capitalul pentru a câștiga dobânzi și trăim zilnic doar cu coji de pâine. Dar nimeni n-o să moștenească buna noastră sănătate după ce nu mai suntem. Orele dedicate întreținerii vieții dispar odată cu persoana.

În concepția actuală, persoana care nu face exerciții fizice este un sinucigaș care nu se grăbește. Ea nu-și asumă responsabilitatea pentru propria viață. Nu trudește pentru a-și amâna moartea. Prin urmare, începem să credem că o cauzează. Poate fi reconfortant să-ți amintești

că una din cunoștințele părinților tăi a murit pentru că nu a mâncat corect sau nu s-a apucat de alergat. Cel care nu face exerciții e pus la un loc cu alți ghinionisti pe care îi discredităm social. Viața lor valorează mai puțin decât a noastră, numai din cauza propriei lor neglijențe. Valoarea lor e compromisă de eșecul de a-și asigura termenul maxim de existență fizică posibilă. Cel care nu face exerciții fizice se alătură tuturor celorlalți neadaptați: cei lenți, îmbătrâniți, fără speranță sau săraci. „Voi nu vreți să ‘trăiți?’”, întrebăm. Și orice ar răspunde, tot nu ne-ar mulțumi.

Să ne imaginăm o societate în care s-ar crede că simțurile pot fi epuizate. Vederea s-ar deteriora cu cât vezi mai multe priveliști luminoase. Auzul s-ar deteriora cu cât auzi mai multe sunete intense. O atare concepție s-ar scurge inevitabil în întregul tipar al vieții oamenilor, schimbând modul în care își petrec zilele. O să-și consume ei puterile pe cele mai saturate culori, ascultând cele mai intoxicante sunete? Sau membrii societății o să refuze să se deplaseze, o să-și închidă ochii, o să-și astupe urechile, protejând rezervele de senzație rămase?

Și noi, la rândul-ne, credem că viețile noastre de zi cu zi nu sunt trăite până la capăt sau epuizate, ci sunt mâncate cu totul, pe nedrept, de vârstă. Și ne trăim viețile cu disperare. Peste dezesperantele gratificări materiale ale unei societăți hedoniste, care impune confort imediat și fericire, grefăm dezesperantele economiei ale sănătății, și urmărim o menținere durabilă a fericirii amânate și a sa-